

Ks. KAROL WĘSIERSKI-TESEN

Uczelnia Uniwersytet w Strasbourgu II, Francja

kwtesen@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0772-4776

MAHOMET, W JAKIEGO WIERZĄ MUŻULMANIE W ŚWIETLE SIRY IBN 'ISHÂQA

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/SPLP.2019.031>

Streszczenie

Świat mużulmański opiera swoją doktrynę nie tylko na Koranie, ale także na tzw. Tradycji Proroka (Hadith) oraz na biografii Mahometa zwanej Sirą. Sira (arab.: سيرة), znaczy: „droga wyjścia”, „sposób postępowania”, „postępowanie”, „sposób życia”. Ibn 'Ishâq, autor Siry przywołuje wiele tekstów zapowiadających Mahometa, które można podzielić na 2 grupy: 1) wypowiedziane przed jego narodzinami; 2) proklamowane za jego życia. Mają one na celu: wykazać, że Mahomet jest wysłannikiem Allaha, a jednocześnie zbudować jego obraz jako człowieka o nieskazitelnej moralności. Prorok Islamu w Sirze został przedstawiony jako wzór dla mużulmanów, a jego życie może być normą nie tylko dla konkretnego wyznawcy Allaha, ale również dla przepisów moralnych i prawnych społeczności mużulmańskiej.

Słowa kluczowe: *Allah; biografia; Ibn 'Ishâq; islam; Mahomet; misja; objawienie; prorok; sira*

Muhammad as a Prophet Venerated among the Muslims
in the Light of Sirat Ibn 'Ishâq

Summary

The Muslim religious doctrine is founded on the Quran as well as on so-called “Traditions of the Prophet” (Hadith) and Sirah, which is a biography of Muham-

mad. Sira (Arabic: *قريسي*), means as much as “the way out”, “the way of proceeding”, “acting” or “way of life”. The author of the biography of the Prophet of Islam, Ibn Ishâq, refers to many texts in which it is foretold. They can be divided into two groups: i) revealed before his birth and ii) proclaimed during his lifetime. These writings have one purpose, namely to show that Mohammed is the true messenger of Allah. A similar goal is the narrative about the Prophet’s calling. At times it bears a resemblance to the narrative describing the vocation of Moses or Jeremiah. Following the Quran, Ibn ‘Ishâq shows Mohammed as “the seal of the prophets” that conclude the entire process of Allah’s revelation. The author of Sirah meant to present the image of Muhammad as one who is not only the most important prophet but also the most wonderful of all the people. Therefore, he assigns to him all the necessary qualities. Hence, the Prophet is a man of impeccable morality, a political and religious leader of the community sometimes called a king and a descendant of Adam and Abraham who brings forth the will of Allah and warns against the punishment for the infidels. He was shown as a model for Muslims and for this reason his life may be a norm not only for a particular follower of Allah but also a source of the moral and legal values of the Muslim community.

Keywords: *Allah; biography; Ibn 'Ishâq; islam; mission; Muhammad; prophet; revelation; sirat*

W wielu dziełach przedstawiono już życie i misję prorocką Mahometa, przez muzułmanów uznawanego za ostatniego proroka posłanego przez Allaha. Jednakże jego osoba i dzieło nie mogą być w pełni zrozumiałe bez odniesienia się do najstarszej jego biografii. Powszechnie świat zachodni czerpie wiedzę o proroku islamu z Koranu, co stanowi bardzo duże uproszczenie. Teologowie muzułmańscy są zgodni co do tego, że obok Koranu, równie ważnym źródłem wiary i doktryny islamu jest tzw. Tradycja Proroka, czyli sunna, w skład której wchodzi hadisy – wypowiedzi proroka oraz sira – jego biografia. Przedmiotem tego artykułu będzie próba uchwycenia charakterystycznych cech osoby i posłannictwa prorockiego, które wyłaniają się z obrazu nakreślonego przez Ibn ‘Ishâq’a – pierwszego historycznego i autentycznego biografę Mahometa¹. Oczywiście dokona się to w porównaniu z wybranymi tekstami Koranu, tradycji islamskiej czy też Biblii. Zanim przejdziemy do analizy niektórych fragmentów biografii Mahometa pragnę uczynić dwie ważne uwagi, aby w sposób właściwy zrozumieć poniższy tekst. Pierwsza z nich dotyczy samego podejścia autora do badanego tekstu. Pragnę spojrzeć

¹ K. A. Milby, *The Making of an Image: The Narrative From of Ibn Ishaq's Sirat Rasul Allah*, Georgia State University, Atlanta 2008, s. 1, 4.

na tekst Ibn 'Ishâq'a nie oczami krytycznego wobec myśli i teologii islamskiej przedstawiciela świata kultury zachodniej, ale spróbować odkryć to, w jaki sposób Mahomet jest odbierany przez wyznawców islamu. Sądzę, że taka perspektywa jest o tyle wartościową, iż pozwoli odkryć proroka islamu takim, jakim jest on postrzegany przez muzułmanów, wśród których przychodzi nam powoli żyć, szczególnie w Europie Zachodniej. Druga uwaga dotyczy materiału źródłowego. W głównej mierze będę się opierał na sirze, która dotarła do czasów dzisiejszych za pośrednictwem Ferdinand'a Wüstenfeld'a wydanego w latach 1858 i 1860 po arabsku, pod niemieckim tytułem: *Das leben Muhammed's nach Muhammad Ibn Ishak bearbeiten von Abd El-Malik Ibn Hisham*. Dzieło to zostało przetłumaczone między innymi na język francuski i angielski. Francuskiego przekładu dokonał Abdurrahman Badawi pod tytułem *La vie du prophète, Muhammad l'Envoyé d'Allâh* w 2001 roku, wydanym przez Les Édition Albouraq w Beyrouth-Liban, zaś angielskie tłumaczenie pod tytułem *The life of Muhammad* wyszło spod ręki Alfreda Guillome'a w roku 1955, a wydane przez Oxford University Press w Oxfordzie. Niestety nie ma polskiego tłumaczenia tego dzieła, dlatego autor artykułu sam postanowił dokonać tłumaczenia cytowanych fragmentów Ibn 'Ishâq'a. Jeśli chodzi o podawanie cytowanych stron z Ibn 'Ishâq'a to odpowiadają one wydaniu Ferdinanda Wüstenfelga. Pojawiające się w tekście cytaty z Koranu pochodzą z przekładu dokonanego przez J. Bielawskiego, wydanego przez Państwowy Instytut Wydawniczy w Warszawie w 1986 roku.

I. SIRA

Świat islamski wypracował swoisty gatunek literacki, który na przestrzeni wieków przyjął formę literacką właściwą tylko dla biografii ostatniego proroka – sira. Sira (arab.: *قريسي*) znaczy tyle co : „droga wyjścia”, „sposób postępowania”, „postępowanie”, „sposób życia”, lub w liczbie mnogiej *siyar* (*ريسي*), znaczy: „reguły wojny i kontaktów z nie muzułmanami”. Ponadto sira oznacza: „list”, „ulotkę”, „manifest”, czy ostatecznie: „biografię”, „życie i czasy...”². W ten sposób zdefiniowany gatunek był stosowany do biografii królów oraz bohaterów, dlatego też nie dziwi fakt, że został on przejęty przez pierwszych muzułmanów do opisu życiorysu ich Proroka.

Sirah Ibn 'Ishâq jest kompilacją tekstu Ibn 'Ishâq'a i Ibn Hishâma. Starsza wersja, Ibn 'Ishâq'a została na nowo zredagowana przez Ibn Hishâma, który ją nam przekazał w formie, którą współcześnie znamy. Przyjmuje się, że ostateczna redakcja musiała nastąpić około 100 roku h, czyli około 720 ery chrześcijańskiej.

² W. Raven, *Sirah*, w: *Encyclopedia of Islam*, red. C. E. Boswort, E. van Donzel, W. P. Heinrichs, G. Lecomte, Brill, Leiden 1997, t. 9, s. 660.

II. OBJAWIENIE W ROZUMIENIU ISLAMU

Teologia muzułmańska wypracowała pojęcie wahy (يحيو) rozumiane jako inspiracja lub objawienie, przez które Allah ujawnia się światu. Może ono przyjąć formę objawienia się przedmiotom nieożywionym, zwierzętom, ludziom, a także aniołom. Różni się ono od pojęcia tanzil (لنزلت), określanego jako objawienie właściwe i dotyczące tylko i wyłącznie Koranu. Najogólniej mówiąc, islamska koncepcja objawienia zawiera w sobie aspekt wiernego kopiowania słowa Bożego, jak również ma ono charakter dyktatorski, bez jakiegokolwiek wewnętrznej ingerencji człowieka w proces objawienia³.

III. POJĘCIE PROFETYZMU ISLAMSKIEGO

Gdy przyjrzymy się istocie profetyzmu w islamie, z łatwością zauważymy, iż ma on jeden cel: utwierdzenie wiary w jednego boga – Allaha i wprowadzenie monoteizmu. Koran wyróżnia dwa terminy w odniesieniu do wysłanników Allaha: nābī' (prorok – akadyjskie słowo nabīum – „powołany” (przez bóstwo) oraz nabū(m) – „ktoś, kto przywołuje” (bóstwo), oraz rasūl (wysłannik). Aby dobrze pojąć islamskie rozumienie profetyzmu ważne jest dostrzeżenie różnicy między tymi dwoma pojęciami. Prorok (nābī') jest wysłany jako kaznodzieja do konkretnego ludu. Wysłannik ponadto jest prawodawcą, przynosi Księgę objawioną oraz stoi na czele wspólnoty (ummy)⁴. W świetle powyższego rozróżnienia, należy stwierdzić, że wysłannik jest jednocześnie prorokiem, ale prorok nie jest zawsze wysłannikiem.

IV. POSTAĆ MAHOMETA

Urodził się w 569/580 roku w Mekce, jego pełne nazwisko brzmi Abū Muḥammad 'Abd al-Mālik Ibn Hishām. Jego ojciec zmarł przed jego narodzinami, zaś matka, gdy miał 6 lat. Po stracie rodziców dostaje się pod opiekę swojego wuja Abu Taliba. Mając 25 lat poślubia Khadījah bint Khuwaylid, daleką swoją krewną,

³ Por. O. Leaman, *The Quran*, w: *Encyclopedie of Quran*, Routledge, London-New York 2006, s. 540–543; K. Kościelniak, *Hermeneutyka Koranu w świecie islamu. Rozumienie objawienia, typy egzegezy i kontrowersje wokół krytycznego badania świętej księgi*, „Biblioteka Teologii Fundamentalnej” (2016), nr 11, s. 60–62.

⁴ A. J. Wensinck, *Rasul*, w: *Encyclopedia of Islam*, red. C. E. Bosworth, E. van Donzel, W. P. Heinrichs, G. Lecomte, Brill, Leiden 1997, t. 8, s. 484; por. J. Danecki, *Podstawowe wiadomości o Islamie*, Dialog, Warszawa 2007, s. 114–115.

kobietę zajmującą się handlem (szczególnie z Syrią), wskutek czego staje się jedną z najbogatszych pośród mieszkańców Mekki. W chwili ślubu z Mahometem ma ona 35 lat. W roku 610 Abû Muḥammad otrzymuje pierwsze objawienie, poprzez które Archanioł Gabriel powołuje go na proroka. W 621 roku ma miejsce tak zwana „podróż nocna” (إسراء – al-isra), w której Mahomet udaje się do Jerozolimy i gdzie ma miejsce wniebowzięcie (przyjmuje się, że była to podróż duchowa, w trakcie snu). Rok później prorok emigruje do Medyny (هجرة – hidżra(t)). W Medynie zyskuje posłuch u tamtejszej ludności, tam też rośnie w siłę zarówno religijna jak i polityczna. W następnych latach prowadzi liczne kampanie wojskowe celem szerzenia islamu, co zostaje uwieńczone pokojowym zdobyciem Mekki w 628 roku. Umiera w Medynie 8 czerwca 632 roku, gdzie zostaje pochowany.

V. ZAPOWIEDZI POSŁANIA MAHOMETA

Przyjście Mahometa było wielokrotnie zapowiadane przez arabskich wróżbitów, rabinów oraz mnichów chrześcijańskich, jak również przez cudowne wydarzenia. Ogólnie można te zapowiedzi podzielić na dwie grupy. Pierwsza z nich składa się z tych, które miały miejsce przed jego narodzinami, będącymi typowymi zapowiedziami pojawienia się proroka, a druga przedstawia te przepowiednie, które miały miejsce pomiędzy jego narodzinami a powołaniem. Wśród tych pierwszych można wymienić:

- 1) Przepowiednie wróżbitów Shiq i Satih, którzy odpowiadając na prośbę króla jemeńskiego Rabi'ah b. Nasr (IV w.)⁵ wyjaśniają sen, który ten miał. Wróżbici przepowiadają upadek jego królestwa (Ibn, Ishâq, 11):

„Saith mówi: Osiągnie ono (jego królestwo) razem z Prorokiem o czystej duszy, na którego stępuje, objawienie z wysoka

Shiq: upadnie ono przez Wyśłannika, który przyjdzie z prawdą i sprawiedliwością, spośród ludu religii doskonałej; władza pozostanie w rękach jego narodu aż do Dnia Rozstrzygnięcia”.

W tej przepowiedni wyraźnie widać, iż wróżbici przepowiadają proroka, który będzie otrzymywał objawienia; że będzie odnowicielem prawdziwej religii, a jednocześnie dzięki jego misji naród (ludy arabskie), do którego zostanie posłany, dostąpi zaszczytu wywyższenia na wieki.

- 2) Po śmierci Rabi'ah b. Nasr królestwo Jemenu odziedziczył Abû Karib Tubbân 'As'ad, który popadł w konflikt z mieszkańcami Medyny, wskutek czego postanowił ją zniszczyć. Chcąc obronić swoje miasto, dwóch rabinów mieszkających

⁵ *The History of Al-Tabari*, trad. C. E. Bosworth, Stude University of New York Press, Albany 1999, vol. V, s. 180.

w Medynie przychodzi do Abû Kariba zwracając się do niego następującymi słowami (Ibn Ishâq, 13–14):

„Nie czyn tego (...) ponieważ tutaj jest miejsce przybycia Proroka, który wyjdzie ze świętego miasta Kuraszytów na końcu czasów; tu będzie jego dom i tu on się osiedli”.

To proroctwo mówi już nie tyle o przyjściu Mahometa, ale nadto opisuje konkretne wydarzenia z jego życia (emigracja) oraz precyzuje miejsce jego ucieczki. Ciekawe w tych przepowiedniach jest to, że pojawienie się Mahometa będzie równoznaczne z końcem pewnego czasu, a raczej początkiem nowej epoki.

Według Ibn 'Ishâq'a również moment poczęcia proroka islamu jest naznaczony przez cudowne wydarzenia:

- 3) Ojciec Muhammada, 'Abd Allah b. 'Abd al-Muṭṭalib, po ślubie z 'Aminah bint Wahb (matka Mahometa), spotkał siostrę Waraqah b. Nawfala (który był biegły w Księgach Biblijnych), która jemu zaproponowała współżycie seksualne, ponieważ widziała między jego oczami świetliste znamię. Postąpiła ona w ten sposób, ponieważ słyszała z ust swego brata przepowiednie o nadchodzącym proroku i rozpoznała w tym znamieniu znak jego przyjścia. 'Abd Allah jej odmówił, po czym udał się do swej żony i tej samej nocy został poczęty Mahomet. Następnego dnia 'Abd Allah udał się ponownie do siostry Waraqaha b. Nawfala celem współżycia z nią, lecz tym razem ona odmówiła, uzasadniając swoją odmowę tym, że znamię światła, które wcześniej na nim widziała, opuściło go. (Ibn 'Ishâq, 101):

„'Abd Allah mówi : dlaczego tu nie oferujesz mi dzisiaj tego, co mi oferowałaś wczoraj? Ona odpowiedziała: światło, które było razem z Tobą zniknęło (...) W rzeczywistości ona słyszała swojego brata Waraqaha b. Nawfala, jak mówił, że w tym narodzie pojawi się prorok.”

Jest to zapowiedź o tyle ważna i ciekawa, że w Sira Ibn 'Ishâq'a Mahomet kilkakrotnie będzie określony jako „spadająca gwiazda”, lub jako „światło swojego narodu”. Mając na uwadze fakt, iż Allah jest wielokrotnie w Koranie nazywany „Panem Światel”, powyższa przepowiednia i znak jej towarzyszący (znamię światła), można łatwo zinterpretować jako zapowiedź misji profetycznej, mającej swe źródło u Pana Światel⁶. W tym kontekście, w świetle relacji koranicznej oraz tej przekazanej przez Ibn 'Ishâq'a warto zauważyć, że zniknięcie z twarzy 'Abd Allaha świetlistego znamienia po poczęciu Mahometa, rzeczywiście może wskazywać na to, iż to znamię zostało przekazane poczę-

⁶ K. A. Milby, dz. cyt., s. 32–33.

temu dziecku. W tym miejscu rodzi się pytanie: czy po narodzinach Mahometa przyjęło ono postać „pieczęci proroków”?

- 4) Mówiąc o zapowiedziach Muhammada, trzeba zaznaczyć, że zarówno Ibn 'Ishâq, jak i Koran przywołują słowa Jezusa, w których przepowiada On posłanie kolejnego proroka po Nim:

Ibn Ishâq, 149–150	Koran LXI 6
<p>Jezus powiedział: Kiedy przyjdzie AL-MUNHAMANNA, którego Bóg wam pošle do Pana i Ducha sprawiedliwości, który poprzedził Pana, on zaświadczy o mnie (...) to mówię wam abyście nie wątpili.</p> <p>Ibn Ishâq: Munhamanna jest słowem syryjskim, które znaczy: Muhammad, po grecku jest to: al-Baraqlitis</p>	<p>Oto powiedział Jezus, syn Marii: „O synowie Izraela! Jestem wysłany od Boga do was, aby potwierdzić prawdziwość tego, co przede mną było zesłane w Torze, i zwiastować Posłańca, który przyjdzie po mnie, a którego imię – Ahmad!”</p>

Co do imienia ‘Ahmad, występującego w tekście koranicznym, a odnoszącego się do Mahometa, trzeba zaznaczyć, że jest ono również obecne u Ibn 'Ishâq'a (np.: 176, 303, 520, 590, 631, 771, 860, 1025). Są to bardzo ważne teksty, które w świetle wiary muzułmańskiej potwierdzają, że bezpośredni poprzednik Muhammada w misji profetycznej zapowiedział jego przyjście. Jednocześnie teksty te wskazują na jedność misji wszystkich proroków.

W tym miejscu przywołam najbardziej znany i najważniejszy z tych znaków-zapowiedzi, a mianowicie słowa chrześcijańskiego mnicha Bahîrâ. Gdy Mahomet miał ok. 10–12 lat, wraz ze swoim stryjem Abu Talibem udał się z karawaną w celach handlowych do Syrii. Po drodze spotkali Bakhîrę, który dostrzegł na plecach Mahometa „pieczęć profetyzmu”. Ibn 'Ishâq relacjonuje (116):

„Potem Bahîrâ oglądał jego plecy. Dostrzegł na nich pieczęć profetyzmu pomiędzy jego ramionami, w miejscu wskazanym przez Księgę, która się u niego znajduje”

Chwilę później Bahîrâ tymi słowami zwraca się do Abu Taliba, opiekuna małego Mahometa (Ibn 'Ishâq, 116/117):

„Wróć razem w twoim bratankiem do swojego miasta i ze względu na żydów miej pieczę nad nim, ponieważ, na Boga, jeżeli oni go zobaczą i będą wiedzieć o nim, to co ja wiem, uczynią mu krzywdę, gdyż, w rzeczywistości, twój bratanek ma wspaniałe przeznaczenie”.

Użycie pojęcia „pieczęć prorocka” wyraźnie potwierdza, że Mahomet jest zapowiadany prorokiem. Jednakże jego znaczenie jest o wiele głębsze. Według

Bahîry, już w Księgach Świętych jest mowa o Mahomecie jako o ostatnim wysłanniku Allaha. W całym Koranie słowo „pieczęć” występuje 16 razy, niemal zawsze w znaczeniu pieczęci niewiary nałożonej na serce tych, co nie wierzą w posłannictwo Mahometa. Tylko jeden raz odnosi się ono do osoby Mahometa, potwierdzając jego prorocką misję. Może to sugerować, że o ile serca niewiernych są zapieczętowane przez niewiarę, o tyle serce Mahometa jest zapieczętowane wiarą w Allaha oraz prawdą od niego pochodzącą.

Pieczęć proroków		Pieczęć niewiary	
Koran XXXIII 40	Mahomet nie jest ojcem żadnego z waszych mężczyzn, lecz jest Posłańcem Boga i pieczęcią proroków.	Koran II 7	Bóg nałożył pieczęć na ich serca i na ich słuch, na ich oczach położył zasłonę. Dla nich kara będzie straszna.

W Sira Ibn 'Ishâq'a określenie pieczęć proroków „występuje pięć razy”; cztery razy jako dowód na jego prorocką misję, a raz jako tytuł własny Mahometa. Ma to miejsce w poemacie *'Addas b. Mirdas*, skomponowanym po bitwie pod Hunayn (630 r.) (Ibn 'Ishâq, 859):

„O pieczęci Proroków! Ty jesteś wysłany
Przez (z powodu) prawdę(y): wszystkie najwspanialsze
kierunki należą do ciebie
Bóg rozprzestrzenił nad tobą miłość
od wszystkich stworzeń, i On ciebie nazwał: Mahomet”

Tutaj Mahomet jest ukazany jako ostatni prorok wysłany przez Allaha i ostateczne dopełnienie procesu objawienia zainicjowanego przez Allaha w dniu stworzenia. „Pieczęć Proroków” staje się tutaj tytułem własnym proroka islamu.

VI. MOMENT POWOŁANIA

W tym miejscu, aby lepiej zrozumieć posłannictwo Mahometa, konieczne jest, aby pokrótce przeprowadzić analizę momentu jego powołania. Poniższe zestawienie przedstawia okoliczności powołania Mahometa zrelacjonowane przez najstarszego biografę Proroka, oraz przez Sahih al-Boukhari'ego, autora hadisów, które w świecie islamskim uchodzą za najbardziej autorytatywne.

Ibn Ishâq, 152–153	Sahih al-Boukhari, 3
<p>„W roku i w miesiącu Ramadân, w którym Bóg chciał udzielić łaskę bycia posłanym (prorokiem) Mahomet wyszedł i skierował się ku grocie Hira’, co miał w swoim zwyczaju, i jego rodzina była z nim. W nocy, podczas której Bóg chciał jemu powierzyć łaskę bycia posłanym jako prorok, i udzielić swoje miłosierdzie ludziom, którzy stali się jego sługami dzięki misji (Mahometa), Gabriel przyszedł do niego, aby obwieścić rozkaz Boga. Wysłannik Allâha powiedział: Podczas gdy spałem, Gabriel przyszedł do mnie, trzymając płaszcz z brokatu, we wnętrzu którego był pewien napis. Powiedział do mnie: czytaj. Odpowiedziałem: co mam czytać? Naciskał na mnie tak mocno, że myślałem, że umarłem, potem mnie oswobodził i mówi: czytaj! Spytałem: co mam czytać? I po raz trzeci na mnie naciskał, tak, że myślałem, że umarłem i mi mówi: czytaj! Ja to powiedziałem tylko po to, aby mnie uwolnił ze strachu, że ponownie uczyni mi coś podobnego. Powiedział: ‘Czytaj w imię twojego Pana, który stworzył. Który stworzył człowieka z przylegania. Czytaj, twój Pan będąc bardzo hojnym, który uczy przez ciszę i który uczy tego co on ignoruje’ (XCVI, 1). Wysłannik Allâha mówi: ja to przeczytałem. Potem skończył i się oddalił ode mnie. Obudziłem się i (te wersety) były zapisane w moim sercu. Wyruszyłem z tego miejsca, gdy byłem pośród gór usłyszałem pewien głos z nieba, mówiący: O Mahomecie, ty jesteś Wysłannikiem Allâha, a ja jestem Gabriel. Podniosłem głowę ku niebu by spojrzeć, i zobaczyłem Gabriela pod postacią człowieka mającego swoje stopy na horyzoncie nieba, mówiącego: O Mahomecie, ty jesteś Wysłannikiem Allâha, a ja jestem Gabriel. I zatrzymałem się tak, nie ruszając się ani w tę, ani w tamtą stronę”.</p>	<p>Wysłannik Boga zaczął otrzymywać objawienia pod formą zwiastującego snu. Nigdy wcześniej nie śnił on w ten sposób, że byłoby to jako jasność dnia. Miał on skłonność do przebywania w samotności. Udał się on do grotty Hirâ’, przebywając tam przez kilka dni, aż do czasu gdy poczuł potrzebę zobaczenia swojej rodziny. U niej się zaopatrywał (w żywność) i wracał ponownie do grotty. Udał się zatem do Khadijah (jego żona), aby zaopatrzyć się na kolejne dni wycieczki duchowego, aż do czasu gdy otrzymał on prawdę w grocie Hirâ’. Ukazał się mu Anioł (mówiąc): czytaj! (Mahomet) odpowiedział: nie umiem czytać. On chwycił mnie – powiedział Prorok – objął mnie dusząc, po czym mnie uwolnił i powiedział: czytaj! Odpowiedział (Mahomet): nie umiem czytać. Ponownie mnie chwycił, objął dusząc, po czym mnie uwolnił mówiąc: czytaj! Odpowiedział (Mahomet): nie umiem czytać. Po raz trzeci, mnie chwycił, objął mnie dusząc, i uwolnił mnie i powiedział: ‘Czytaj w imię twojego Władcy, który stwarza, On stworzył człowieka z czegoś, na czym się zaczął. Czytaj, dobroć twojego Władcy jest nieskończona!’ (XCVI, 1)”⁷</p>

W całej wcześniejszej tradycji judaistycznej opis powołania prorockiego bazuje na pewnej strukturze literackiej: spotkanie z Bogiem, słowo powołania, opór

⁷ S. Al-Boukhârî, *Hadîth*, tłum. M. Chakroun, Édition Al Qalam, Paryż 2012, s. 55.

powoływanego, słowo zapewniające o Bożej asystencji oraz znak potwierdzający powołanie⁸. Wszystkie te elementy można odnaleźć w wersji przedstawionej przez Ibn 'Ishâq'a. Zarówno Ibn 'Ishâq, jak i al-Boukhari utrzymują, że Mahomet został powołany w śnie, poprzez wizję, w której wysłannik Allaha – Gabriel – objawia się powołanemu. Słowem powołania, które występuje w obu wersjach jest أَرَقَّ (iqra' – czytaj), które zostało przez 'Abdurrahmana Badawiego (tłum. fr) przetłumaczone jako: lis, zaś przez A. Guillaume'a (tłum. ang.) jako: read. أَرَقَّ (iqra'). Arabskie słowo أَرَقَّ (qara'a) należy do czasowników nieregularnych z hamzą i występuje tutaj w trybie rozkazującym. W. Wogels na kartach Starego Testamentu wyróżnił kilka narracji opisu powołania prorockiego: dyplomatyczny, dworski, mądrościowy i wojskowy. Biorąc pod uwagę jego badanie, nie trudno zauważyć, że struktura powołania Mahometa ma charakter wojskowy, w którym dominuje rozkaz podkreślający dysproporcje w pozycji Boga i proroka, a także nakaz głoszenia woli Allaha (por. Oz 1,2–3; Am 7,15; Jon 1,1–2; 3,2)⁹. Choć أَرَقَّ (iqra'), przez tłumaczy najczęściej jest tłumaczone jako – czytaj – należy w tym słowie odnaleźć również znaczenie – głoś, jako nakaz głoszenia Islamu. To słowo powołania spotyka się z oporem Mahometa, który odpowiada: Co mam czytać? (fr. Qu'est-ce que je lirai?; ang. What shall I read?). Niekiedy pojawia się wariant wskazujący, że Mahomet miał odpowiedzieć: nie umiem czytać (fr. Je ne sais pas lire), jednakże większość badaczy utrzymuje, że pierwsze tłumaczenie jest wierniejsze¹⁰. Niemniej wersja jakoby Mahomet był analfabetą podkreślałaby nadprzyrodzoność samego wydarzenia powołania, jak również znaku-cudu otrzymanego od Gabriela – pierwszych objawionych wierszy Koranu. Tutaj trzeba zaznaczyć, że tradycyjna teologia islamska określa Koran jako cud (مُجِيزٌ mu'giza)¹¹. Zarówno Ibn 'Ishâq, jak i al-Boukhari przywołują pierwszą objawioną surę XCVI 1–3, ale tylko Ibn 'Ishâq wspomina o płaszczu z brokatu, na którego wewnętrznej stronie znajdował się tekst objawionej sury. W wersji Ibn 'Ishâq'a ponadto znajduje się opis kolejnych znaków potwierdzających wybranie Mahometa na Wysłannika Allaha. Pierwszym z nich jest wzmianka, że po obudzeniu powołany spostrzega, że słowa, które usłyszał w wizji, są jakby zapisane w jego sercu, drugim zaś jest wizja anioła Gabriela, który ukazuje mu się w postaci mężczyzny wypowiadającego następujące słowa: „O Mahomecie, ty jesteś Wysłannikiem Allacha, a ja jestem Gabriel”.

Cała struktura narracji powołania Mahometa, ukazana przez Ibn 'Ishâq'a, ma na celu przedstawienie wyjątkowości misji, nakreślenie jej charakteru, utwierdze-

⁸ N. C. Habel, *The Form and Significance of the Call Narratives*, „Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft”, (1965), nr 77, s. 297–323.

⁹ Por. W. Wogels, *Le prophète, un homme de Dieu. La vie intérieure des prophètes*, Hier-aujourd'hui 14, Paris 1973, s. 15–46.

¹⁰ Por. W. M. Watt, *Muhammad ad Mecca*, Oxford University Press, Oxford-New York 1953, s. 46.

¹¹ J. Danecki, dz. cyt., s. 70.

nie czytelnika, że prorok ten jest powołany przez samego Allaha, a tym samym nie jest uzurpatorem, jak również w sposób oczywisty jest reminiscencją powołania proroków Starego Testamentu, co jest nie bez znaczenia wobec oporu, z jakim Mahomet spotkał się ze strony rodzimego plemienia Kurajszytów w pierwszej fazie swej działalności w Mekce, oraz od Żydów w Medynie. Warto tu tylko przywołać powołanie Jeremiasza (Jr 1,5–7):

„Zanim ukształtowałem cię w łonie matki, znałem cię, nim przyszedłeś na świat, poświęciłem cię, prorokiem dla narodów ustanowiłem cię. I rzekłem: «Ach, Panie Boże, przecież nie umiem mówić, bo jestem młodzieńcem!» Pan zaś odpowiedział mi: «Nie mów: 'Jestem młodzieńcem', gdyż pójdziesz, do kogokolwiek cię poślę, i będziesz mówił, cokolwiek tobie polecę”.

Przyjrzyjmy się jeszcze opisowi powołania Mojżesza. Wyraźnie widać analogie pomiędzy momentem powołania Mahometa, Jeremiasza oraz Mojżesza. Wszystkie te opisy podkreślają inicjatywę osoby transcendentalnej w stosunku do powoływanego. We wszystkich tych opisach narracja przybiera formę wojskowego rozkazu, poprzez który powołany jest zobligowany do podjęcia misji mu wyznaczonej przez powołującego. Jednocześnie zauważa się, że wszyscy trzej prorocy próbują nie przyjąć misji im zleconej, co zostaje wyrażone w nieumiejętności pisania/czytania lub wysławiania się. Elementem łączącym powyższe opisy wydaje się być również miejsce powołania. Mojżeszowi Bóg objawił się na pustyni, Mahometowi Archanioł Gabriel przyniósł słowo od Allaha w górskiej grotcie Hīrā', zapewne i powołanie Jeremiasza przebiegało w odosobnionym miejscu. Wydaje się, że takie usytuowanie akcji ma na celu podkreślenie intymnego charakteru powołania i samej relacji łączącej proroka z Bogiem. Jeżeli chodzi o sam moment powołania Mahometa, trzeba zauważyć, że jego najstarszy biograf w sposób świadomy używa elementów mu znanych i zaczerpniętych w Biblii, a czyni to w tym celu, by uzasadnić prorocką misję Mahometa. O ile taki zabieg stanowi jakiś argument teologiczny na prawdziwość misji Proroka islamu, o tyle trudno tu dostrzec historyczny dowód, gdyż krytyka badanego tekstu raczej wskazuje na uczynienie z Biblii tła dla relacji o powołaniu Mahometa, aniżeli na nowość zamierzoną przez osobę transcendentną, która powołuje¹².

Sam Koran nie zawiera relacji z momentu powołania, a jedynie opis sprawdzianu potwierdzającego wybranie Mahometa, który przeprowadziła Khadījah bint Khuwaylid (żona Proroka), który oczywiście jest pomyślny.

¹² J. Nosowski, *Problem uwierzytelnienia posłannictwa Mahometa w świetle Koranu (c.d.)*, „Studia Theologica Varsaviensia”, (1965) 3/2, s. 104.

VII. OBRAZ MAHOMETA, JAKI WYLANIA SIĘ Z SIRY IBN 'ISHÂQA

W tym miejscu pragnę zakończyć omawianie tekstów Ibn 'Ishâq'a w celu przejścia do ostatniej części artykułu, w której chciałbym w kilku punktach wymienić najbardziej charakterystyczne fragmenty siry, opisujące misję profetyczną Mahometa:

	Mahomet	strona	Sira Ibn 'Ishâq'a
1.	Jest posłany przez Allaha i ma tego świadomość	399	Wysłannik Allaha im (Żydom) odpowiedział: Przysięgam na Allaha, że wy wiecie dobrze, że to jest od Boga, i że ja jestem Wysłannikiem Allaha. Wy znajdziecie to spisane w Torze, którą posiadacie.
2.	Jest posłany, aby odnowić prawdziwą religię Abrahama	821–822	Abraham nie był ani żydem ani chrześcijaninem, ale był hanif i poddany (muzułmaninem) Allahowi; nie miał nic wspólnego z bałwochwalcami. Potem on (Mahomet) rozkazał zniszczyć wszystkie przedstawienia (idoli).
3.	Jest Ostrzegającym i Zwiastunem Dobrej Nowiny	188	Bóg mnie wysłał jako apostoła (rasûl), objawił mi księgę, rozkazał i mi być dla was doręczycielem dobrej nowiny i ostrzegającym.
4.	Gabriel przynosi mu objawienie 183	193	Potem Gabriel przyszedł, przynosząc od Boga – Wszechmocnego! surę o jaskini.
5.	Jest dobrze prowadzony	304	Dzięki Ahmadowi, Dobrze Prowadzonemu, Prorokowi, Nie zstąpię do ciemności grobowych,
6.	Jest posłany do Arabów	351	Rabini żydowscy zapłonęli gniewem przeciwko Wysłannikowi Allaha, inspirowanym przez ich niesprawiedliwość, zazdrość i złośliwość powodowaną tym, że Bóg wybrał proroka spośród Arabów.
7.	Jest posłany z prawdą	385	Ishâq: potem przyszedł do was Wysłannik, charakteryzujący się prawdziwością przesłania, które wy macie.
8.	Jest pasterzem swojego ludu	107	Wysłannik Allaha powiedział: nie ma proroka, który by nie karmił stada. Zapytano go: A Ty, O Wysłanniku Allaha? On odpowiedział: ja też (karmię stado).
9.	Buduje wspólnotę muzułmańską	977	Mahomet przemówił: O ludzie! Posłuchajcie mojego słowa i zrozumcie. Wiedźcie, że każdy muzułmanin jest bratem dla drugiego muzułmanina, i że, muzułmanie są braćmi

10.	Jest potomkiem Adama	70	Hisham: Wysłannik Allaha jest więc najdostojniejszym potomkiem Adama.
11.	Jest prorokiem na wzór Mojżesza	323	Czyż nie wiecie, że znaleźliśmy Mahometa, proroka jak Mojżesz: opisanego w poprzednich Księgach, i któremu ludzie winni okazywać miłość.
12.	Jest ostatnim prorokiem (pieczęcią proroków)	266	Hisham: pomiędzy jego ramionami była wryta pieczęć prorocka, i (Mahomet) on był pieczęcią proroków.
13.	Jest zapowiadany przez poprzednich proroków	388	Na Boga, wiesz dobrze, że Mahomet jest wysłannikiem Allaha, on wam przynosi prawdę od Boga, znajdziecie go wspomnianego w Torze i Ewangelii.
14.	Przepowiada to, co głosili poprzedni prorocy (jedność objawienia)	353	Mahomet jest bratem Mojżesza, syna Amrama, i (Mahomet) podążał za jego religią i też jest posłany z tą samą misją, co on (Mojżesz).
15.	Wszyscy prorocy są braćmi	281	'Addâs (członek plemienia Thaqâf) powiedział do niego (Mahometa): w jaki sposób znasz Jonasza, syna Matta? Wysłannik Allaha odpowiedział: To mój brat, on był prorokiem i ja jestem prorokiem.
16.	Jest gwiazdą (światłem), która zstąpiła na ziemię	524	Wysłannik Allaha jest wierny i zdecydowany; jest gwiazdą, która oświeca; on jest pełnią księżyca, która oświeca wszystkich możliwych.
17.	Jest królem	400	Huyayy 'Akhtab (jeden z przeciwników uczniów Mahometa) powiedział: Profetyzm nie należy do Arabów, a twój człowiek (Mahomet) jest tylko królem.
18.	Jest wzorem (przykładem) dla ludzi	256	Ty żałujesz, że nie byłeś jak on, i że nie miałeś jałmużny przygotowanej, aby być jak on.
19.	Jest politykiem	443	Wysłannik Allaha wydał rozkaz swoim ludziom, aby nie ruszali (do walki), zanim nie wyda im rozkazu.
20.	Jest prześladowany przez swój lud	198	(Allah powiedział:) Gdybym chciał, aby wszyscy podążali za moimi wysłannikami bez sprzeciwiania się im, to bym to uczynił.
21.	Cechy charakterystyczne Mahometa jako proroka	125	Kurajscy (plemię Mahometa) zawołali Mahometa – uczciwego (al-'amîn), zanim ten otrzymał objawienia.

W świetle powyższego zestawienia oraz ukazanych fragmentów zapowiadających Mahometa oraz opisu jego powołania należy stwierdzić, że informacje

przekazane przez Ibn 'Ishâq'a w stosunku do Koranu w sposób bardziej całościowy pozwalają ująć osobę Proroka Islamu.

Mahomet według Ibn 'Ishâq'a był zapowiadany we wszystkich pismach przed nim objawionych przez Allaha, aczkolwiek brak na to dowodów w Biblii judeo-chrześcijańskiej¹³; jest on potomkiem Adama, pierwszego człowieka; został powołany na proroka Arabów przez Archaniola Gabriela i za jego pośrednictwem sukcesywnie od momentu powołania otrzymywał od Allaha fragmenty objawianego Koranu. Misja Mahometa skupiała się na odnowieniu religii Abrahama (ponieważ jak utrzymywał – Żydzi i chrześcijanie zniekształcili wcześniejsze objawienia), dlatego stał się dla Ludu Księgi, jak i dla Arabów Ostrzegającym i Zwiastunem Dobrej Nowiny. Jego posłannictwo z jednej strony jest kontynuacją misji poprzednich proroków w dziele głoszenia monoteizmu i powszechnego poddania się Allahowi, a z drugiej strony (z racji bycia Pieczęcią Proroków) jest wyjątkowym i centralnym wydarzeniem historii ludzkości, gdyż zamyka cały proces objawiania się Allaha. Ibn 'Ishâq ponadto widzi w Proroku islamu gwiazdę, która spadła z nieba na ziemię jako miłosierdzie dla ludzkości. Mahomet jest nie tylko twórcą wspólnoty religijnej, ale i społeczeństwa (umma), z tego też powodu niejednokrotnie jest on uznawany za polityka, czy jest mu przyznawany nawet tytuł króla. Pomimo spotkanych trudności, sprzeciwu ze strony swojego ludu i niewiary w jego misję, okazał się wytrwałym w podążaniu po „prostej drodze” wyznaczonej mu przez Allaha, i dlatego też może być uznawany przez muzułmanów jako najwspanialszy wzór dla człowieka.

VIII. ZAKOŃCZENIE

Sira Ibn 'Ishâq'a stanowi dla społeczności muzułmańskiej autorytatywne źródło wiedzy o przebiegu życia Mahometa. Jest ona dziełem wyjątkowym, dającym wgląd nie tylko w życie Proroka Islamu, ale również kształtującym postawy i reguły postępowania muzułmanów. Mahomet według Ibn 'Ishâq'a jest kontynuatorem poprzednich biblijnych proroków, jednakże jego misja przewyższa ich posłannictwo. Jest on nie tylko największym, ale i ostatnim prorokiem, który nowo powstałej społeczności przynosi ostateczne objawienie Allaha. Niewątpliwie redakcji Siry towarzyszył zamiar osiągnięcia określonego celu. Tym celem było takie zbudowanie obrazu Mahometa, aby ukazać nieprzeciętność cech jego charakteru, wyjątkowość misji w stosunku do poprzednich proroków, a jednocześnie dać nowo rodzącej się wspólnocie religijnej wzór do naśladowania. Ibn 'Ishâq świadomie prowadzi narrację biografii w ten sposób, aby nikt, kto będzie ją czytał, nie miał wątpliwości, że Mahomet jest wysłannikiem Allaha, a zatem w społeczności

¹³ J. Nosowski, dz. cyt., s. 123.

ludzkiej zajmuje on uprzywilejowaną pozycję. Jednocześnie ukazuje go jako zwykłego, śmiertelnego człowieka, który pomimo swojej bezgrzeszności, też zmagał się ze swoimi przeciwnościami, i dzięki temu może być dla innych przykładem. Mając na uwadze fakt, że Mahomet jest przez Ibn 'Ishâq'a nazwany „spadającą gwiazdą”, oraz to, że w judeo-chrześcijańskiej literaturze gwiazda jest interpretowana jako znak zapowiadający lub potwierdzający przyjście bądź obecność Mesjasza, należy przypuszczać, że dla wyznawców Allaha arabski prorok może być postrzegany również jako ten, któremu została zlecona mesjanistyczna misja. Czy tak jest rzeczywiście? Trudno w tym momencie odpowiedzieć na to pytanie, jednakże może być ono doskonałym punktem wyjścia do dalszych poszukiwań w zakresie odkrywania obrazu Mahometa ukrytego w Sirze Ibn 'Ishâq'a.

Bibliografia

- Al-Boukhârî S., *Hadîth*, tłum. M. Chakroun, Édition Al Qalam, Paryż 2012.
- Bearman P. J., Bianquis Th., Bosworth C. E., Donzel E. van, Heinrichs W. P., *Encyclopædia of Islam*, wyd. 2, Brill, Leiden 1960–2005, t. 12.
- Danecki J., *Podstawowe wiadomości o Islamie*, Dialog, Warszawa 2007.
- Habel N. C., *The Form and Significance of the Call Narratives*, „Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft”, (1965), nr 77.
- Ishâq I., *La vie du Prophète, Muḥammad L'Envoyé d'Allâh*, tłum. 'A. Badawî, Les Éditions Albouraq, Beyrouth-Liban 2001.
- Ishâq I., *The Life of Muhammad a translation of Ishaq's Sirat rasul Allah*, tłum. A Guillaume, Oxford University Press, Oxford 1955.
- Koran*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1986.
- Kościelniak K., *Hermeneutyka Koranu w świecie islamu. Rozumienie objawienia, typy egzegezy i kontrowersje wokół krytycznego badania świętej księgi*, „Biblioteka Teologii Fundamentalnej”, (2016), nr 11.
- Leaman O., *The Quran*, w: *Encyclopedie of Quran*, Routledge, London-New York 2006.
- Milby K. A., *The Making of an Image: The Narrative From of Ibn Ishaq's Sirat Rasul Allah*, Georgia State University, Atlanta 2008.
- Nosowski J., *Problem uwierzytelnienia posłannictwa Mahometa w świetle Koranu (c.d.)*, „Studia Theologica Varsaviensie”, (1965) 3/2.
- The History of Al-Tabari*, trad. C. E. Bosworth, Stade University of New York Press, Albany 1999, vol. V.
- Vogels W., *Le prophète, un homme de Dieu. La vie intérieure des prophètes*, Hier-aujourd'hui 14, Paris 1973.
- Watt W. M., *Muhammad ad Mecca*, Oxford University Press, Oxford-New York 1953.

Wensinck A. J., *Rasul*, w: *Encyclopedia of Islam*, red. C. E. Boswort, E. van Donzel, W. P. Heinrichs, G. Lecomte, Brill, Leiden 1997, t. 8.

Wüstenfelg F., *Das Leben Muhammed's nach Muhammad Ibn Ishak Bearbeiten von Abd el-Malik Ibn Hischam*, Dieterichsche Universitäts Buchhandlung, Göttingen 1858–1860.